

gatis, procedat in hereditatibus, & contra, quia illis solum legari potest, qui heredes institui possunt, §. legari, ubi Gloss. Inst. de legat. Myfinger. in princ. n. 3. Inst. de heredib. instit. Oroz. de apicib. sur. lib. 1. cap. 4. n. 3.

87 Quod similiter observabatur etiam ante legem Juniam, quæ vetuit Latinis, ne aliquid ex testamento perciperent, ut præcitati tradunt DD. tunc enim omnes liberti, qui cives Romani non efficiebantur, fuerunt peregrini, ut colligitur ex Vlpian. tit. 22. §. 1. ac ex traditis à Retes ad tit. de interd. lib. 1. cap. 3. in fin. principii, usque dum ea lex ipsis præter dedititios jus Latii concessit: peregrini autem nec heredes institui, nec legatis honorari poterant, l. 1. C. de hered. instit. l. Sed est, §. Solemus, ff. cod. Vlpian. ubi proximè, Gloss. in §. Legari, Inst. de legat. Donell. lib. 6. cap. 17. l. L. Olan. sup. d. lib. 4. cap. 14. num. 6. Arnold. Vin. in princip. n. 1. Inst. de hered. instit. Chelius sup. n. 8. & 9. Hæc quæ extra dubium esse videntur, evertit insignis Osuald. ad Donell. lib. 7. cap. 17. l. A, ad fin. ubi scripsit, Latinum Junianum ante legem Juniam potuisse capere hereditatem, quod deduxit ex Vlpiano tit. 22. §. 2. dum docet, idem Latinum prohiberi acquirere hereditatem, quia lex Junia vetat, quasi aliud juris antea esset. Sed levi quidem ratione movetur; nam cum ea lex permiserit, Latinos libertos heredes institui, ut mox probabitur, quod prius non licebat, cum essent peregrini, opus fuit exprimere, quod capere hereditatem non valerent, nisi cives Romani congruo tempore efficerentur, quæ est sententia Vlpiani in d. §. 2.

88 At licet Latini, & dedititii pariter capere ex testamento civis Romani veterentur, ut prænotavimus; tamen inter ipsos illud discriminis fuit: nam dedititii nullo modo heredes institui, aut in legatariis constitui poterunt, Vlpian. sup. §. 1. quia testamenti factionem nec passivam habuerunt: Latini verò sic, unde jure hereditas, & legatum eis relinquebatur. Vlpian. tit. 20. §. 7. hæc verò capiebant, si tempore mortis testatoris, aut intra creationem centum dies, si ita heredes instituerentur, civitatem adipiscerentur Romanam, alias sisco cedebant, Vlpian. tit. 17. in princip. & tit. 22. §. 2. Retes ad tit. de interd. lib. 3. num. 29. Chelius d. cap. 1. num. 11. Arnold. Vin. princip. num. 2. Inst. de heredib. instit. Ex quibus patet, aliud esse habere testamenti factionem passivam, & aliud capere ex testamento, quod expressim præcitati auctores observant.

89 Latini Juniani capere fideicommissum non prohibebantur, Vlpian. tit. 26. §. 6. Osuald. lib. 8. c. 2. l. C. Olan. sup. lib. 4. cap. 11. num. 36. Pichard. in princ. num. 37. Inst. de fideicom. heredit. Retes sup. num. 31. qui late probat, & num. 42. aliud juris in dedititiis fore opinatur; nam veram libertatem nec de jure gentium eos obtinuisse sentit, quod tamen dubium redditur ex dictis supra, à num. 67. & quia libertas, quantumcunque oppressa, & coarctata, adhuc libertas est, ut de adscriptitiis, & similibus agens tradit Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 3. ex num. 19. qui ex cap. 1. hoc ipsum demonstrat de Indis Occidentalibus. Præterea Vlpianus d. tit. 22. §. 1. non inficiatur dedititium institui non posse, quia servus, sed quia peregrinus est. Atqui peregrinus capax fuit fideicommissi, ut fuscè probat Olan. d. lib. 4. c. 11. per tot. & cap. 14. num. 28. Igitur & dedititius. Adhuc poterit respondere Retes ex illis, quæ ipse

docet d. lib. 3. num. 59. de deportato, scilicet quod odio dedititorum, utpote qui criminibus maculati sunt, id receptum est, ut à fideicommissorum perceptione excluderentur, ne alioqui fraude lex illustoria redderetur, quæ illos odio prosequeretur.

Ibi: *Latinorum verò quorum melior conditio.*

Quemadmodum Latini heredem ex testamento nullum habebant, ita nec ab intestato successorem; nam lex Junia eorum mortientium substantiam adinstar peculii manumissoribus deferebat. Hinc dicitur, quod isti vivebant ut liberti, & ut servi mortem oppetebant, l. unie. in fin. princ. C. de Latini. libert. tollend. ubi Cujac. Gloss. in §. ult. Inst. de libert. Arnold. Vin. in §. ult. de success. libert. Borcholt. ibidem, & in d. §. ult. de libert. num. 6. Retes d. lib. 3. num. 28. & opusculor. lib. 5. cap. 9. num. 3. Rosin. lib. 8. cap. 15. vers. Juniana Norbanam.

90 Circa Latinorum successionem edictum Trajani promulgatum est quo jubebatur, ut si quis ex illis, inficio patrono, jus civitatis ab Imperatore impetraret, eo dum viveret gauderet, sed obitu tempore patrimonium ipsius cum Latini ad manumissorem spectaret. Retes d. cap. 9. n. 4. Borcholt. in §. ult. Inst. de success. libertor. Vin. ibidem, vers. Divi Trajani. Ejus edicti meminit Justinian. in l. ult. C. de Lat. libert. toll. in §. ult. Inst. de success. libertor. Factum quoque fuit Senatusconsultum Largianum, quod iudicavit, ut liberi manumissoris non exhereditari excluderent ceteros etiam heredes institutos à successione, sive occupatione bonorum Latini liberti, cum ex lege Junia patronus posset jus hoc capiendi bona Latini extraneis, ut reliquum patrimonium, relinquere legati, institutionis, aut alio quovis titulo. Retes ubi proximè, qui rectè probat jus istud ad bona Latinorum transmissibile fore ad quoscunque patron. successores lege ex Junia, sed præfato Senatusconsulto liberti extraneis jubentur anteponi.

91 Præter legitimam successionem Latini caruerunt omnibus aliis, quæ propria civium Romanorum habebantur: ea tradit Rosin. lib. 10. cap. 22. in princip. & falius Carol. Sigon. de antiq. jur. civ. Roman. Sic connubium cum civibus Romanis non habere, nisi impetraretur. Vlpian. tit. 6. §. 3. Arnold. Vin. in §. ult. num. 1. Inst. de libertis. Retes d. lib. 3. num. 26. ubi limitat. Sed potest limitatio rejici asserendo, quod Vlpiani fragmentum à quo eam Retes deducit, accipiendum est, impetrata à Principe facultate, ut Latinus cum cive Romana contraheret, juxta eundem Vlpian. in d. §. 3. Consequenter liberos sub patria potestate non habebant, ut cives Romani, ut constat ex Vlpiano tit. 5. per tot. Vin. ubi proximè. Tutores itidem testamento dari nequebant; nam lex Junia, quæ illis testamenti factionem passivam tribuit, hoc ipsis ademittit, et si regulariter illi tutores dari possent, cum quibus testamenti factio est. Vlpian. tit. 11. §. 15. Retes d. lib. 3. num. 29. Vin. ubi proximè: quod ideo vetitum, ne peculiacorum in præjudicium patronorum pupillis obnoxia essent, existimat Retes: sed alia ratio reddi potest, quia tutela munus publicum erat, princip. Inst. de excusat. tutor. Cujac. ad l. 2. ff. de reg. jur. Petr. Greg. Syntagmat. lib. 12. cap. 4. num. 2. Ant. Fab. Jurisprud. tit. 25. princip. 1. à quibus Latini remoti erant, ut compertum habetur. Adjicit singulariter

singulariter Retes d. lib. 3. n. 24. quod non licebat Latinis Junianis intra urbem & septimum milliarem commorari, ex Divo Isidoro Hispalensi lib. 9. origin. c. 4. in fin. cuius auctoritati plurimum deferendum nobis est, ut saltem agnoscamus aliquando sic obtinuisse: at ratio præterit propter quam hujusmodi homines ab urbe exularent, qui melioris conditionis fuere, quàm peregrini, cum hi ad Romam frequentissimè confluerent, ibique habitarent, ut constat ex Rosin. lib. 8. cap. 20. vers. Nec verò, Olan. in suo Paralipom. lib. 4. cap. 14. per tot. Præterea Latino licuit ædificium, aut molendinum in urbe construere, prout asserunt est num. 78. Vide Rosin. lib. 8. cap. 2. vers. Triennio post, ubi traditio D. Isidori comprobatur.

93 Aliqua tamen specialiter Latinis Junianis indulta sunt, quæ ad cives Romanos attingebant, atque ita Latinus testamento testis adhibebatur, familie emptor, ac libripens existere poterat, Ulpian. tit. 20. §. 7. Retes num. 27. & 29. nexus, & mancipationes peragere, Ulpian. tit. 19. §. 3. Retes num. 27. Alia quæ ad Latinorum conditionem, & statum spectant, colligere licet ex Carol. Sigon. tract. de antiq. jur. Ital. Rosin. d. c. 22. vers. Latine colonie, & aliis antiquis, quos dat Retes d. lib. 3. n. 24. De dedititiis, qui peregrini erant, ut non semel testatur Ulpianus in præcitaris fragmentis, vide quæ de eorum jure congerit Olan. lib. 4. cap. 14. per tot. Adde D. Cov. num. 10. in fine.

94 Observandum tandem est, quod etiam respectu patronorum inter libertos distinctio quedam, & ordo servabatur, ita ut dicerentur primi, secundi, tertii, &c. prout quisque apud patronum suum gratiæ & autoritatis plus obtinebat. Ita Rosin. de antiquitat. Roman. lib. 1. cap. 20. vers. Adde Jurisconsulti, ex Adrian. Turneb. advers. savor. lib. 18. cap. 3. Idem Turneb. lib. 27. cap. 21.

Ad Num. 8.

95 Quavis servi vindictâ censu, aut testamento manumissi justam libertatem, ac Romanam civitatem nanciscerentur, sicut jam prænotavimus; non tamen omnibus privilegiis, & juribus civium Romanorum potiebantur, imò ab illis descendentes, tanquam ex infecta radice procreari, à quibusdam muneribus, & honoribus usque ad certum gradum arcebantur: etenim idem manumissus ad nullam dignitatem, vel munus publicum admitti poterat, nisi ad quædam abjecta, quæ recenset Rosin. ubi nuper, lib. 1. cap. 20. in fin. princip. Filius liberti eodem jure ac pater censebatur, qui non, nisi in tribubus urbanis, ceu ignobilioribus suffragium ferre permittebatur. Nepos in rusticis tribus referri poterat: pronepos Equestri Ordini nomen dabat; sed à Senatu rejiciebatur: abnepos Senatoriæ dignitatis, ac ceterarum capax censebatur. Ita Rosin. ubi proximè, Arnold. Vin. in princ. Inst. de ingen. ubi ait, manumissos remotos fuisse à quibusdam prærogativis, quæ concedebantur ingenuis; sed hodie sublatam esse differentiam à Justiniano in authent. ut liberti de careo, collat. 6. traditam, quia jus ingenuitatis omnibus libertis datum est, ut notatur, inf. num. 101.

Ibi: *Nam in postremam tribum.*

96 Hic ni fallor, classis cum tribu confunditur, D. de Faria Novæ Addit. ad Covar.

quæ inter se differunt, ut liquidò apparet ex traditis supra, num. 4. cum seqq. & n. 14. in tribubus enim nulla prior, aut posterior censebatur, quod in classibus secus erat, ut d. n. 14. notatur; & hoc discrimen in suffragiis ferendis manifestè dignoscatur, de quo Rosin. l. 6. c. 14. vers. de suffragiis, & diximus supra, n. 21.

In classi ergo ultima liberti describebantur, sicut D. Covar. tradit, in quam egeni conjici debebant prout asserunt est num. 14. cum illi tunc nihil in bonis haberent, quasi recenter nati, nisi fortè peculium, domino concedente, portarent, quod pusilla pecunia erat, l. Depositi §. 8. ult. ff. de pecul. Donell. lib. 9. c. 5. Retes opuscul. lib. 1. cap. 1. num. 9.

Ibi: *Quod raro accideret, ut ad eos usque.*

98 Hoc de classibus verum habet cum centuriata celebrabantur comitia, de quibus Rosin. ubi proximè, ita proloquutus est: Plerumque enim prima vocazione absoluebantur comitia, raro ad quantum perveniebatur, quinta & sexta erant supervacaneæ. Absoluebantur quidem comitia suffragiis primæ classis, si omnes centuriæ illius, quæ fuere 89. in idem placitum convenirent, quoniam ipsarum omnium majorem partem efficiebant, unde licet reliquæ refragarentur, quæ erant 95, ut notatum est n. 14. nihil referebat, & sic supervacaneum foret eas vocare. Si verò centuriæ primæ classis dissentirent inter se, rogabatur secunda, ac deinceps suo ordine inferiores usque dum 97. centuriæ consentirent, quæ erat major pars, cum omnes essent 193. quæ sic observat Salian. annal. tom. 4. ann. mundi 3487. num. 6. qui rectè animadvertit, quod ea arte Servius Tullius plebem à tractandis Reipublicæ negotiis callidè rejecit, cum in tribubus calculus divitis, & pauperis æqualiter valeret.

Ibi: *Tullius Hostilius Rex.*

99 Liberti in quatuor urbanas tribus, ut ignobiliores, sicut asserunt est supra n. 13. conjiciebantur Rosin. lib. 1. cap. 20. in fin. princip. cum scilicet liberti in tribubus describi merebantur, de quo n. 102. & 109. Sed an hoc Tullius Hostilius instituerit, dubium est; nam etsi aliqui renitantur, receptus est quod Romulus populum in tres tribus duntaxat digessit, qui sic tripartitus usque ad Servium Tullium persistit, ut asseveravimus ex aliis supra n. 4. de quo extat egregium testimonium apud Dionys. antiquitat. lib. 4. ibi: Caterum Tullius postquam septem colles uno muro complexus est, urbem in quatuor partes divisit à collibus denominatas, Palatinam, Suburanam, Collinam, Esquilinam: & quatuor urbis tribus esse fecit, quæ ad id tempus tres fuerant. Et sequuntur Carol. Sigon. de antiq. jur. civ. Roman. Salian. sup. ann. 3483. num. 3. ubi alii, Rosin. lib. 6. c. 15. vers. Tarquinio Prisco, ac præmissimus n. 4. 12. & 20. Tullius autem Hostilius tertius Rex Romanorum fuit: qui eis dominari cœpit anno ab Urbe condita 82. Salian. tom. 4. an. mundi 3383. n. 4. Servius Tullius sextus in regnum evectus anno Urbis 176. Salian. anno mundi 3477. n. 1. Quæ cum ita sint, nequivit Hostilius jubere, ut liberti referrentur in quatuor urbanas tribus, quæ adhuc institutæ non fuerant.

Ibi: *Imò ex quatuor his urbanis.*

Ita suo loco prænotatum est supra, n. 15. sub vers. Esquilina tribus.

Ibi: *Quamvis Vindicio illi*

De quo supra, num. 46.

Ibi: *Ex quibus non omnino convenit.*

100 Quondam apud Romanos nuncupabantur liberti, qui post jugum servitutis beneficium manumissionis experiebantur; libertini vero eorundem liberi: sed usu eâ distinctione abolitâ, ipsi manumissi libertini, vel liberti, & eorum posterî ingenui vocitari cœperunt, ut planè colligitur in princ. *Inst. de ingen. & ex tit. Inst. de libertin. ac de success. libertor. & observant Osuald. ad Donell. lib. 2. cap. 11. lit. A, Rosin. dict. lib. 2. cap. 20. in princip. Pichard. Arnold. Vin. Mysinger, & alii in princip. Inst. de libertin. Rævard. conjectaneor. lib. 1. cap. 8. Aliter eadem verba inter se distingui adnotat Laurent. Valla elegantiar. lib. 4. cap. 1. quem ex nostris sectantur Osuald. & Mysinger, ubi proximè, Parlador. differ. 93. n. 3. scilicet libertini verbum fore adjectivum, significans hominis conditionem, & statum quoad jus publicum, unde libertina mulier, libertinus status: liberti substantivum, quo appellatur manumissus quoad patronum. Sic dicitur libertus Titii, successio liberti, non libertini. Quæ observatio comprobatur ex tit. *Inst. de libertin. & success. libertor.**

Ibi: *At Justinianus Imperator.*

101 Omnia, quæ de differentiis libertinorum hucusque præjecimus, sustulit Justinianus, statuens ut omnes servi, qui quovis modo ad libertatem pervenirent, manumissionum conditionem sortirentur, fierentque cives Romani, solum jurepatronatus reservato, l. unic. C. de Latin. libertor. tollend. & aliis juribus, quæ hinc D. Covar. congerit: ex quibus hoc observant Cujac. in dict. l. unic. Osuald. ad Donell. lib. 2. cap. 16. in princ. Ant. Fab. Jurisprud. tit. 5. princ. 3. Joan. Oinotom. Pichard. Arnold. Vin. n. 3. Borcholt. n. 7. & alii Institutionum Interpretes in §. ult. *Inst. de libertin.* Sed & jurâ ingenuitatis manumissis indulgit, quibus jus aureorum annulorum generaliter tribuit, *authent. Ut liberti de cetero, &c. collat. 6. Arnold. Vin. in princip. Inst. de ingen.* Quod autem habetur in l. In orbe Romano 17. ff. de stat. homin. de ingenuis duntaxat accipiendum est, quibus Imperator Antoninus jus civitatis concessit, nec ad libertinos pertinuit Osuald. ubi nuper, Alciat. *disposition. lib. 1. cap. 21. Vin. & alii proximè laudati.* Imò duntaxat optimatibus qui cives Romani non erant, id indultum tradit D. Nic. Ant. de exil. lib. 1. cap. 13. num. 18. ubi quis ex Antoninis ejus legis fuerit author.

Ibi: *Sed ante Justinianum Constantinus.*

De manumissione in sacrosanctis Ecclesiis actum est supra, n. 6. ubi hæc traduntur.

Verf. *Tribum emi.*

102 Verbum hoc trifariam usurpatur. Calepin. verb. *Tribus, in fin. ac prædiximus sup. n. 10. in l. Patronus 34. ff. de legat. 3. cujus enucleationem D. Cov. duce aggredimur.* Significat jus ferendi suffragii

in tribubus Romanis. Rævard. de auctorit. prudent. c. 7. Hoc non omnibus civibus Romæ datum est, sed illis tantum, qui in tribus referri meruerunt, plenum jus civitatis assequuti; etenim non paucis absque latione suffragii civitas concessa est. Liv. *de cad. 4. lib. 8. num. 33. ubi inquit: De Formianis, Fundanisque municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo, Tribunus plebis promulgavit, ut iis suffragii latio (nam antè sine suffragio habuerant civitatem,) esset. Huic rogationi quatuor Tribuni plebis, quia non ex auctoritate Senatus ferretur, cum intercederent, edicti populi, esse non Senatus jus suffragium quibus velit impartiri, destiterunt incepto. Rogatio perlata est, ut in Emilia tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent Ex quo & aliis ejusdem Livii locis id observant D. Covar. infra, n. 11. Rævard. ubi proximè, Olan. in suo Paralipom. lib. 5. cap. ult. num. 32. Rosin. de antiquitat. Roman. lib. 6. cap. 17. vers. Omnibus civibus. Hi qui cives sine suffragio fuere, in quadam tabella ad id destinata, non in tribubus censebantur, ut ex Cicerone tradit Rævard. sup. vers. Nomina eorum, Rosin. vers. Neque tamen. Jusit ergo patronus liberti suo civi Romano tribum, id est jus ferendi suffragii emi quod ex manumissione ei competeat, ut cum D. Covar. inferius asseverabitur, & apprime Rævard. probat subdens, quod illud à populo, vel ab Imperatore gratis, aut pecuniâ manumissis, sive alii comparabant: quod & D. Covar. observat inf. num. 12.*

Tribus vero emptio liberti nedum honorem, sed etiam lucrum importabat; etenim tribules capiebant congiaria, hoc est donativa, quæ Imperatores ex liberalitate inter cives dispertiebantur, quæ habentibus suffragium, ac in tribu aliqua descriptis duntaxat præstabantur. Rævard. sup. vers. Nunc videndum, Salian. *Annal. tom. 6. anno 4064. num. 7. Calepin. & Nebrissenfis verb. Congiarium, Just. Lips. de magnitud. Roman. lib. 2. cap. 12. & hæc tribus commoda, & liberalitates principales Scævola dixit.* De quo Sueton. in *August.* sic habet: *Nec minore gravitate, atque constantia, cum proposito congiario multos manumissos, insertosque civium numero comperisset, negavit accepturos, quibus promissum non esset.*

Ad Num. 9.

104 Tessera multipliciter accipitur, ut constat ex Brisson. Calepino, & Nebrissenfi verb. *Tessera:* in præsentem nihil est aliud, nisi tabella, seu frustilla lignea quadrata, sive rotunda, in qua notabatur certa nummorum, vel frumenti quantitas: illa tradebatur civi Romano, qui ad hanc percipiendam jus habebat, eamque suo tempore exhibens capiebat quod sibi debebatur, quam vulgò *Voleta*, posse nuncupari, advertit Retes ubi mox laudabitur. De tessera disserunt Cujac. *observat. lib. 6. c. 37. Alex. ab Alex. dier. genial. lib. 4. Adri. Turneb. adversarior. lib. 19. cap. 26. Ret. in opuscul. lib. 7. cap. 6. n. 23. Rosin. sup. lib. 7. cap. 34. Calepin. ubi proximè.* Quo tempore anni frumentum distribuerebatur, post D. Covar. refert ex Suetonio Rosin. d. cap. 34.

Ibi: *Tulerat sanè Clodius.*

Cum esset Tribunus plebis, hanc legem rogavit

gavit anno ab Urbe condita 695. A. Gabinio, & L. Calphurnio Pisone Consulibus, qua constitutum est, ut frumentum quod antea ex lege Gracchi exiguo pretio civibus venundabatur, gratis ex publico tribueretur. Sic Clodius populi gratiam intendit aucupari, ut Ciceronem, quem odio capitali prosequeretur, perdere posset. Salian. *annal. tom. 6. anno mundi 3996. num. 6. Rosin. ubi proximè.* Quod Augustus ubi imperium adeptus est, summo perè adimpleri statuit, præficiens specialem Magistratum, qui frumento dispendendo præficeret, qui Præfectus frumenti populo dividendi vocabatur. Ita ex Suetonio in *Augusto.* Rosin. d. c. 34. Gracchus legem de frumento dispertiendo tulit anno Urbis 628. Salian. *anno mundi 3929. n. 8. Rosin. lib. 8. cap. 12. vers. Semproniam.*

Ibi: *Quibus probari poterit, nihil aliud esse.*

106 Imò plurimum interesse inter tribum, ac tesseram, ac earum emptionem videtur. Primò differunt, quia tribu emptâ, acquirerebatur principaliter latio suffragii, in quo plenum jus civitatis consistebat, ut assertum est supra, n. 102. nam congiarium, quod tribulibus præstatur, de quo num. 130. erat accessorium, & quasi fructus tribus, ut infra demonstrabitur: sed per emptionem tessera duntaxat lucrum obveniebat, & illud principaliter comparabatur, scilicet jus ad certam quantitatem frumenti, vel pecuniâ ex publico percipiendam, sicut ex prænotatis apparet. Secundò, nam adepta tribu, quis describeretur in aliqua ex tribubus Romanis, quod nullus inficiabitur: at tessera quæsitâ, id non concedebatur, quod non minus compertum habetur. Tertiò, tribus comparabatur à populo, vel Principe, quod prædixi n. 103. in fin. tesseram frumentariam privatus vendere, gratisve tribuere poterat, imò (ni fallor) nec Respublica Romana, nec Imperatores unquam hujusmodi tesseras vendidere.

107 Hoc autem mihi procul dubio verum est ex præmissis n. 105. etenim si frumentum sine pretio aliquo civibus tribuebatur, quomodo tessera venire poterat ab Imperatore, vel Republica; hoc enim plusquam manifestum est. Tessera igitur frumentaria gratis solum civibus Romanis præstabantur, ut D. Covar. nos docet, & qui plenum jus civitatis obtinebant: ipsi vero aliis etiam libertis, aut cujusvis conditionis illas cedere pecuniâ, aut liberalitate non prohibebantur, prout frequentissimè evenit in hac curia; nam famuli Regis, vel ab eis descendentes, quibus indultum est specialiter, victum quotidianum ex domo Regia percipiunt, quod jus quibuslibet vendere solent, quo emptores potiuntur quandiu venditores supersint. Hinc intellectus patet ad legem *Sed essi 52. §. 1. ff. de judic.* ubi tessera frumentaria relictâ sunt libertis, qui licet tribum non haberent ex manumissione, ut infra num. 109. traditur, earum tamen capaces censebantur, nec per emptionem tessera referri in tribus Romanas merebantur.

108 Ex dictis itidem inferitur discrimen inter legatum tribus, & legatum tessera; hoc enim in quantitate consistit, l. *Mortuo bove 50. §. 1. ff. de legat. 2. l. Titia Seio 89. ff. de legat. 3.* illud in corpore, seu in jure ferendi suffragii: hoc quidem est, quod legatur tanquam res aliena, quæ ab hærede emi debet, l. *Qui quatuor 30. §. ult. ff. de D. de Faria Novæ Addit. ad Covar.*

legat. 3. §. Non solum, Inst. de legat. cominoda vero tribus non censentur legata, sicut nec fructus, cum fundus relinquitur; cogitur tamen hæres ob moram solvere illa, quemadmodum si in fundo tradendo, aliave re fructifera moram commisisset, l. Africanus 40. §. 1. ff. de legat. 1. Unde si in specie nostræ legis Patronus, tessera fuisset relicta, aliter Scævola responderet, etenim non esset legatario præstandum pretium illius, ac æstimatio frumenti, quod foret ille percepturus (supposito quod tessera erat vitalicia, d. l. *Mortuo bove §. 1.*) sed tantum valor tessera, vel frumenti, quia utrumque simul legatarius non percepisset, legato absque mora præstito, & est lucrum incompatible, quod petere ridiculum censetur, l. *Titia 99. ff. de condit. & demonstr.* Nec audiendus erat legatarius contraria postulans etiam adversus hæredem moræ reum, argumento legis 1. C. de furt. Nec refert dicere frumentum loco usurarum deberi; nam jure constitutum est, ne hæres propter moram regulariter ultra legitimum modum usurarium quicquam exsolvat, l. 3. §. ult. ff. de ann. legat. *Glossa verb. Distulerim, in §. Item mista, Inst. de action. frumentum autem longè excederet usuras, cum hæ præstarentur, forte illibata, illud loco pretii, quod emptori peribat, subrogaretur. Sed pro tradita conclusione expendo apertissima jura in l. *Quæstum 44. ff. de usufruct. l. Si usufructus mihi 6. ff. de usufruct. leg. præter plura, quæ Glossæ ibi congerunt, ubi habetur. Quod si usufructus relictus sit, & propter moram jam constitui non possit, hæres damnatur ut præstet æstimationem fructuum, quos legatarius caperet, mora non interveniente. Ergo similiter de tessera dicendum foret in casu legis Patronus, de qua agimus, nempe quod præstaretur frumenti pretium, quod tessera suo die comparatâ libertus perciperet, aut æstimator tessera cum usuris: utrumque nullo modo, sicut in tribu à Scævola decisum est, manifesta profectò ratione; quoniam æstimator tribus penditur intuitu plenissimi juris civitatis Romanæ, quod principaliter relictum est, & quo libertus caruit; comoda vero, & principales largitiones eo tempore civibus præstitæ loco fructuum: quare dici nequit, quod de tessera notabamus, legatarium simul habere rem, & pretium; quia hoc non datur pro commodis tribus, quæ fructus ejus sunt, sed pro ipsa tribu idemque juris esset si legaretur res alia frugifera, quæ post moram dari nequiret; solveret enim hæres ejus æstimationem, & fructus, nec diceretur re & pretio potiri legatarius, l. *Africanus 40. §. ult. ff. de legat. 1.* Ex quibus colligere licet, inter tribum, & tesseram fore discrimen, tam in se, quam quoad juris effectus, si alicui emi juberentur, etsi ægrè à D. Covar. discedamus; utinam alius fundamenta, quæ nos compellunt, evertat, à quo libentissimè correctionem excipiemus.**

Ad Num. 10.

109 Huic objectioni facile fatiscit si asseveremus cum Taurello, quem dat D. Covar. infra, vers. *Lalium*, Rævard. de auctorit. prudent. cap. 7. vers. *Nunc videndum*, & aliis, quod servi quomodolibet manumissi non assequerentur jus suffragii, nec in tribubus censebantur, & consequenter nec imperiales largitiones percipiebant, nisi tribum compararent, & sic Scævola intelligit Rævard. quod apertè constat ex Suetonio, quem dedimus sup. n. 103. Nec obsistit, quod de libertis in tribus

A a 2 Romanas